

Lausuntopyyntönumeron diaarinumero:

VN/23566/2021

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Esityksen keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on parantaa mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen saatavuutta, laatua ja tarpeen mukaisuutta sekä vahvistaa asiakkaan oikeuksia saada yhdenvertaisesti tarvitsemiaan palveluja kaikissa ikäryhmissä. Esityksen tavoitteena on myös selkeyttää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutoimintaa siten, että se mahdollisimman hyvin loisi edellytykset jatkaa kehittämistyötä tulevilla hallituskausilla.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Keskusliitto lausuu esityksestä lasten asema huomioiden ja jättää lausumatta muilta osin.

Keskusliitto kiittää, että luonnoksessa on nostettu esiin, että ehdotusten vaikutukset lapsiin toteutuvat myös välillisesti vanhempien tai muiden huoltajien parantuvien päihde- ja mielenterveyspalvelujen kautta. Keskusliitto haluaa lisäksi painottaa, että lasten huomioiminen aikuisten palveluissa, erityisesti päihde- ja mielenterveyspalveluissa on ensisijaisen tärkeää. Tällä hetkellä tiedonkulku eri toimijoiden välisenä yhteistyönä ei toimi lapsen edun mukaisesti. Palveluissa tulee velvoittavasti aina selvittää henkilön alaikäisten lasten tilanne ja tuen tarve sekä varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tuen. Aikuisille suunnattujen päihde- ja mielenterveyspalvelujen tulee myös varmistaa lapsen hyvinvoinnin kannalta oleellisen tiedon siirtyminen lastensuojeluun. Huolimatta siitä, että jo nykyisellään sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki velvoittavat selvittämään hoitoa tai palvelua saavan henkilön hoidossa olevan lapsen tilanteen, ei näin käytännössä ole aina toimittu. Esimerkiksi lastensuojelun työntekijöistä 85 prosentin mielestä lasten huomioiminen on riittämätöntä päihdepalveluissa ja 90 prosenttia koki lasten huomioimisen olevan riittämätöntä mielenterveyspalveluissa¹.

Esityksen mukaan erityisesti lasten hyvinvointia tukisivat ehdotukset, jotka koskevat palvelujen antamista myös henkilön perheen ja läheisten tuen hoidon, avun ja tuen tarpeen perusteella. Lisäksi sosiaalihuoltolakiin ehdotettavissa mielenterveystyön ja päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälissä viitattaisiin jo ennestään sosiaalihuoltolaissa olevaan 13 §:ään, jossa on säädetty lapsen ja hänen perheensä oikeudesta saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Oikeus koskee mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluita yhtä lailla kuin muitakin sosiaalipalveluja.

---

¹Paasivirta A (toim.). Hyvää lastensuojelua, kiitos! Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 5/2019, [hyvaa-lastensuojelua-kiitos.pdf \(lskl.fi\)](#)

Keskusliitto esittää huolensa, että pelkästään nuorille suunnattuja korjaavia päihdepalveluita on Suomessa vain vähän tai ei ollenkaan. Vieroitushoitoon ja kuntoutukseen on vaikea päästä, ellei nuorella ole läheistä, joka vaatii palvelua². Kuntaliiton kunnille ja kuntayhtymille tekemän lastensuojelukyselyn mukaan alaikäisten päihdehoito on vaikeimmin saatavilla oleva palvelu. Esitys ei ole esittämässä tähän muutosta, vaan terveydenhuoltolakiin ja sosiaalihuoltolakiin ehdotetut muutokset kohdentuisivat kaikkiin ikäryhmiin.

Keskusliitto haluaa painottaa, että tilanne lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on ollut räjähdysheikkä jo pitkään. Terveydenhuoltolain mukaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa hoito tulee antaa kolmen kuukauden kuluessa hoidontarpeen toteamisesta, mutta todellisuudessa hoitoon pääsyä joudutaan odottamaan huomattavasti kauemmin³. Mielenterveyshäiriöistä kärsivien nuorten hoidon ja palvelujärjestelmän kehittämistarpeet liittyvät hoidon saatavuuteen perus- ja lähipalveluissa sekä opiskeluhuollossa. Lasten mielenterveyden edistäminen kunnissa on useilla osa-alueilla puutteellista⁴.

Keskusliitto haluaa myös esittää huolensa, että hoidontarpeeseen ei pystytä vastaamaan myöskään matalamman kynnyksen palveluissa. Kouluterveyskyselyn syyskuussa 2021 julkaistujen tulosten perusteella lapsilla ja nuorilla on kaikkialla Suomessa merkittäviä ongelmia päästä tarvitsemiensa mielenterveyspalvelujen piiriin. Kaikilla hyvinvointialueilla vähintään neljännes apua tarvitsevista ei saanut apua koulupsykologilta, vaikka olisi sitä tarvinnut. Osuus oli osassa hyvinvointialueista peräti yli 40 %. Kautta maan vaikeudet saada mielenterveyspalveluja olivat suuremmat kuin vuonna 2019.⁵ Myös neuvolapsykologille aikaa joudutaan pahimmillaan odottamaan useita kuukausia. Palveluiden hajanaisuuden, riittämättömyyden ja tiedon kulun puutteiden vuoksi perustasolla tuen tarpeen varhainen havaitseminen ja hoito eivät juurikaan toteudu. Kuten esityksessä todetaan, lasten ja nuorten mielenterveysongelmien ehkäisyssä, havaitsemisessa ja tuen tarjoamisessa neuvolat sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ovat tärkeässä asemassa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 24 artiklassa säädetään jokaisen lapsen oikeudesta elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa. Lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan 15 kehottanut lasten ja nuorten mielenterveysongelmien suhteen valtioita panostamaan perusterveydenhoitoon, jossa edistetään lasten psykososiaalisten, emotionaalisten ja henkisten ongelmien varhaista havaitsemista ja hoitoa. Yleiskommentin mukaan valtioilla on velvollisuus tarjota asianmukaista hoitoa ja kuntoutusta mielenterveydellisistä ja psykososiaalisista häiriöistä kärsiville⁶. Keskusliitto haluaa painottaa, että jos lapsilla ja nuorilla ei ole mahdollisuutta saada riittävästi ja riittävän ajoissa ehkäisevää apua, ei erikoissairaanhoidolla jatkossakaan ole mahdollisuutta vastata lasten ja nuorten hoidon tarpeeseen. Päihde- ja mielenterveyden aiheuttamat haitat kietoutuvat yhteen muiden elämänlaatua ja toimintakykyä heikentävien ongelmien kanssa ja aiheuttavat ongelmien kasaantumista. Pitkällä aikavälillä esimerkiksi yksittäisestä elämänkriisistä voi hoitamattomana aiheutua kertaantuvia ongelmia ihmissuhteissa ja yleisesti elämänhallinnassa. Välitön apu kriisissä voi katkaista henkilön omaan ja läheisten elämänlaatuun kielteisesti vaikuttavan kehityksen ja

² Kiilakoski T. (toim). Kestävää tekoa, Nuorisobarometri 2021, [Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021. \(tietoanuorista.fi\)](#)

³ THL, Erikoissairaanhoidon hoitopaikka, [Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut - Erikoissairaanhoidon jonotilanne, psykiatria - THL kuutio- ja tiivistekäyttöliittymä](#)

⁴ 2018 Arviointikertomus: Lasten ja nuorten pääsy mielenterveyspalvelujen piiriin. Pääkaupunkiseudun tarkastuslautakunnat Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, HUS; Savolainen Outi 2022, Promotion of children's mental health: A socio-ecological mixed methods study in North Savo

⁵ Lastensuojelun Keskusliitto 2021. Lapsuus on tässä ja nyt, [Lapsuus on tässä ja nyt - Lastensuojelun Keskusliiton tavoiteohjelma aluevaaleihin 23.1.2022 \(lskl.fi\)](#)

⁶ YK:n lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti 15, (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (24 artikla). [CRC C GC 15 julkaisu.pdf \(lapsiasia.fi\)](#)

auttaa henkilöä saamaan takaisin oma pystyvyys, toimijuus ja elämänhallinta. Kriisiapua tulee antaa joko a) siinä yksikössä, johon henkilö ensimmäisenä hakeutuu, esimerkiksi oppilas- ja opiskelijahuolto, terveysasema tai työterveydenhuolto tai b) auttaa ja varmistaa asiakkaan pääsy toiseen palveluun saamaan apua⁷. Ongelmat oikea-aikaisen avun saamisessa näkyvät myös lastensuojelun puolella muun muassa lisääntyneinä kodin ulkopuolisina sijoituksina⁸.

Lainsäädännöllä pitäisi pystyä velvoittamaan yhä enemmän lasten nopeaa tuen ja hoidon piiriin pääsemistä suoraan niissä instituutioissa tai niiden kautta, joissa lapsi arkisessa ympäristössään on. Jatkokehittämisessä tulisi yhdistää opiskeluhoolto tiiviimmin muihin palveluihin. Tämä on olennaista sekä silloin, kun lapsi tarvitsee apua oman päihde- tai mielenterveysongelman takia, mutta myös silloin, kun lapsen hyvinvointi vaarantuu läheisen mielenterveysongelman tai päihdeiden käytön takia. Palvelujen tuominen lapsen luokse tulisi käytännössä tarkoittaa sitä, että tuki pitäisi olisi saatavilla lapsen arkiympäristössä, varhaiskasvatuksessa ja opiskeluhoellossa. Tällä hetkellä alaikäisille ei ole tarjolla terveydenhuollon piirissä toteutettua laitospuoleista päihdehoitoa, vaan alaikäisten päihdehoidon tarpeeseen vastaa yksin lastensuojelun sijaishuolto. Terveydenhuollon piirissä tulee tarjota alaikäisille tarkoitettua avo- ja laitospuoleista päihdehoitoa.

Keskusliitto korostaa, lapsenoikeusnäkökulmasta keskeistä on, että kaikissa lasten ja nuorten elämään vaikuttavissa päätöksissä ja toimenpiteissä huomioidaan lapsen etu, ja lapsen edun periaatteen tulisi olla läpileikkaavasti läsnä myös päihde- ja mielenterveyslainsäädännössä. Vaikka esityksessä on tuotu esiin myös sen vaikutuksia lapsiin, puuttuu esityksestä lasten ja nuorten näkemysten huomioiminen, esimerkiksi siitä, mikä hankaloittaa palveluihin pääsyä. Keskusliitto painottaa myös, että lapsistrategian toimenpidesuunnitelma ja erityisesti sen kohdat 12 (Laaditaan toimintasuunnitelma päihdeillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi) ja 13 (Lisätään lasten ja nuorten mielenterveytyön vaikuttavuutta kehittämistarpeiden kartoittamisella ja hyvien käytäntöjen ja osaamisen tukemisella), tulisi huomioida esityksessä.

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihuoltolain 2 a §, terveydenhuoltolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Kyllä pääosin

Ei pääosin

Ei

Ei kantaa

Perustelee tarvittaessa kantasi: Toteutuessaan ehdotuksella on selkeyttävä vaikutus, sillä käytännössä on ilmennyt ongelmia sen suhteen, minkä lain perusteella henkilö saa palvelua. Keskusliitto korostaa, että kun henkilö saa sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon lainsäädännön alaisia palveluita, on olennaista, että monialainen yhteistyö toimii. Tulevaisuuden sote -keskus ohjelmissa painotetaan monialaista yhteistyötä ja integraatiota. Toimivan integraation ja palvelujen yhteensovittamisen edellytyksenä on tämän mahdollistava lainsäädäntö.

⁷ Warpenius, Holmila & Tigerstedt (toim.) 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

⁸ Lapsiasiavaltuutettu 2019. [Lausunto perustuslakivaliokunnalle lastensuojelun tilasta Suomessa ja koronapandemian aiheuttamista haasteista lastensuojelussa | Lapsiasiavaltuutettu](#)

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Kyllä pääosin**
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi: Ehdotettu viittaus lapsen terveyden ja kehityksen turvaamista koskevaan sosiaalihuoltolain 13 §:ään, jonka mukaan lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut, on kannatettava ja tärkeä lisäys, sillä se alleviivaa lapsen oikeutta saada tarvitsemansa apua myös psyykkisen toimintakyvyn heikkenemisen tai päihdeongelman vuoksi. Keskusliitto kuitenkin katsoo, että selkeintä olisi, että lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalveluille olisi kokonaan oma pykälä.

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

- Kyllä
- Kyllä pääosin**
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi: Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla omahoitajan tehtäviin kuuluu usein julkisen vallan käyttöä, joten on tarkoituksenmukaista ja myös lapsen oikeusturvaa vahvistavaa, että omahoitajalta tällöin edellytetään virkasuhdetta.

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

- Kyllä**
- Ei

Perustelut kyllä vastaukselle: Sosiaalihuoltolain 44 §:n pykälään ei ehdoteta muuta kuin teknistä muutosta. Käytännössä pykälän velvoittavuus selvittää asiakkaan hoidossa olevan lapsen tai muun henkilön hoidon ja tuen tarve, ei kuitenkaan aina toteudu. Keskusliitto painottaa, että lasten huomioiminen aikuisten palveluissa on ensiarvoisen tärkeää ja esittää huolensa siitä, että pykälän velvoittavuutta ei ole käytännössä aina ymmärretty.

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Kyllä pääosin**
- Ei pääosin
- Ei
- Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi: Keskusliitto kannattaa, että lasten- ja nuorten mielenterveyspalvelujen kehittämistä alueen tarpeiden mukaisesti koordinoivat jatkossakin Aluehallintovirastot. Keskusliitto kuitenkin painottaa, että lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita tulee olla riittävästi ja että alueellisessa kehittämisessä veloitetaan luomaan väestön tarpeita vastaavia varhaisen tuen palveluita. Lisäksi, kuten esityksessäkin todetaan, on tärkeää huomioida, että lasten ja nuorten häiriöt eivät noudata palvelujärjestelmän jakoa mielenterveyteen, sosiaaliseen ja opilliseen, ja erityisesti heidän kohdallaan

monialainen yhteistyö ja terveydenhuollon asiantuntija-avun antaminen muulle palvelujärjestelmälle on tarpeen.

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Kyllä

Ei

Perustelut kyllä vastaukselle: Terveydenhuoltolain 70§:n pykälään ei ehdoteta muuta kuin teknistä muutosta. Käytännössä pykälän velvoittavuus selvittää lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö saa päihdehuolto- tai mielenterveyspalveluja tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joiden aikana hänen kykynsä huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta arvioidaan heikentyneen, ei aina kuitenkaan toteudu. Keskusliitto painottaa, että lasten huomioiminen aikuisten palveluissa on ensiarvoisen tärkeää ja esittää huolensa siitä, että pykälän velvoittavuutta ei ole käytännössä aina ymmärretty. Pykälässä olisi myös hyvä nostaa esiin (sosiaalihuoltolain 44 §:n tapaan) sosiaalihuoltolain 35 § mukainen velvollisuus ilmoittaa sosiaalihuollon tarpeesta kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle.

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

Kyllä

Kyllä pääosin

Ei pääosin

Ei

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

Keskusliitto pitää tärkeänä, että esityksessä on huomioitu, että ehdotuksien vaikutukset toteutuvat lapsiin myös välillisesti vanhempien tai muiden huoltajien päihde- ja mielenterveyspalvelujen kautta. Keskusliitto painottaa, että lapsen huomioiminen aikuisten palveluissa on ensiarvoisen tärkeää. Aikuisille suunnatuissa päihde- ja mielenterveyspalveluissa tulee aina selvittää, henkilön alaikäisten lasten tilanne ja tuen tarve. Keskusliitto pitää myös hyvänä, että esitys korostaa lapsiperheiden oikeutta saada lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömiä sosiaalipalveluita, kuten kotipalvelua ja kasvatus- ja perheneuvontaa. Näihin palveluihin lapsiperheillä on ollut oikeus jo voimassa olevan lainsäädännön aikana, mutta saatavuus on ollut vaihtelevaa. Vaikka esityksessä on tuotu esiin myös sen vaikutuksia lapsiin, puuttuu esityksestä lasten ja nuorten näkemysten huomioiminen.